

A 170 éve alapított Ganz gyár termékei egykor

A világhírű Ganz gyár megalapítója a svájci születésű öntömester, **Ganz Ábrahám** (1814-1867) vasöntő-műhelyét, 1844-ben Budán hozta létre, vagy ahogyan az újságokban hirdette Pest-Buda polgárainak: „egy vas – és ércz – öntő – intézetet állítottam fel.” (A legendás gyáriparos 1842-ben jött Magyarországra, és két esztendőig a pesti József Múmalomban vasöntő mesterként dolgozott.) Az alapító fokról fokra fejlesztette öntödéjét, és alig egy évtized alatt országos hírnévre és megfelelő tőkére is szert tett. A Ganz névvel fémjelzett vállalkozás a századforduló Magyarország egyik legnagyobb gyáruzmévé fejlődött. Ganz Ábrahám neve összeforrott a magyar ipar 19. századi fejlődésének korszakával.

Az alapító vasgyáros 1854-ben elhatározta, hogy tevékenységének java részét a kéregöntésű vasúti kerekek gyártásának fogja szentelni. Az akkor még csak az Egyesült Államokban ismert kéregöntésű vasúti kerékgyártást bevezette és tökéletesítette. Ezáltal nem csak belföldön, hanem világszerte nagy hírnevet jelentett a már terjed-

lemben is megnövekedett gyárának. Ez a siker számokban is megmutatkozott. (1867-ben már a százazredik vasúti kerék öntésének a jubileumát ünnepelték.)

A gyáralapító 1867-ben bekövetkezett halála után az örökösök az akkori üzemvezetővel, **Mechwart András** (1834-1907) gépészmérnökkel, Eichleiter Antallal és Keller Ulrikkal társas viszonyba léptek, és 1869-ben megalakították a Ganz és Társas Vasöntőde és Gépgyár Részvénytársaságot. Mechwart András alkotó gépészmérnökként is örökre beírta nevét a magyar ipar úttörői közé. Számos gépkonstrukció és szabadalom fűződik a nevéhez. Egyik legnagyobb találmánya a malomipari hengerek korszerűsítése. A honi malomipar világhírnevét elsősorban a Ganz gyárban készült Mechwart-féle hengereknek lehetett köszönni.

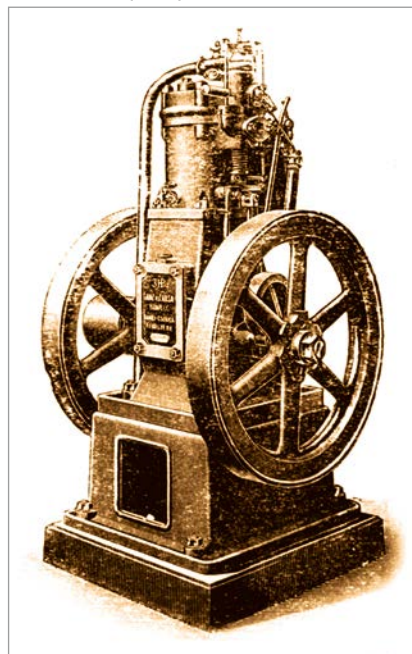
A „Ganz-féle villamossági részvénytársaság” 1878-ban jött létre, mint a Ganz és társas cég villamos osztálya, amely azonban 1906-ban önálló részvénytársasággá alakult. A legnagyobb fejlesztések sorába tartozott a villamossági gyár részleg létre-

Ganz Ábrahám a magyar gyáripar úttörője (1814-1867)

hozása. Déri Miksa, Bláthy Ottó Titusz, Zipernowsky Károly a Ganz gyárban szabadalmaztatta világhírű találmányukat, a transzformátort. (Ezt a korszakalkotó találmányt Tivoliban alkalmazták először.) A rövid idő alatt világhírűvé lett cég az elektrotechnikai ipar minden ágában úttörő munkásságot végzett. (A Budapesten rendezett 1885. évi országos kiállításon és az 1896. évi Budapesten millenniumi kiállításon bemutatott gépeivel, transzformátoraival és villamos berendezéseivel fényes sikert aratott.)

Bánki-Csonka-féle 3 LE-s Ganz motor (1896)

GANZ és TÁRSA vasöntőde és gépgyár r.-társ. **Budapest.**

Petroleummal és adómentes benzinnel hajtott motorok gazdaság céljaira
(*BÁNKI és CSONKA szab. rendszere*).

Mechwart-féle gőzekék és petroleumekék.

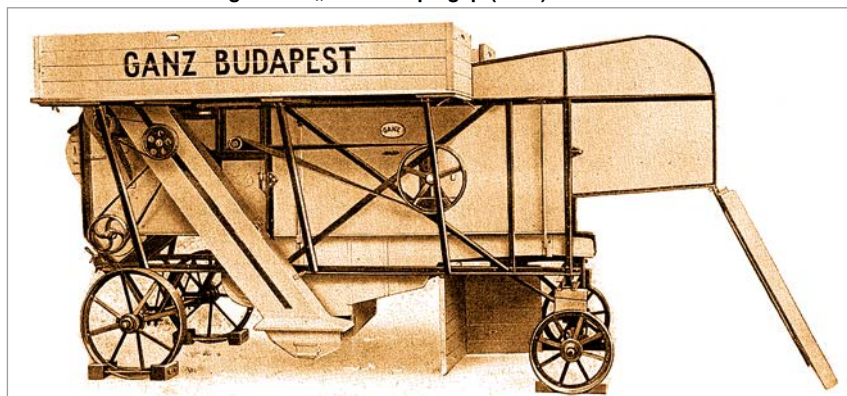
Hengerek, köjاراتok és teljes malomberendezések.

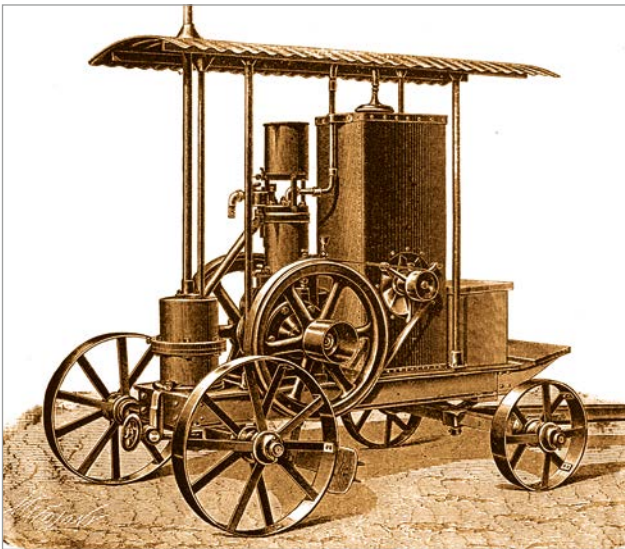
Turbinák. — Villamos világítási és erőátviteli berendezések. 953. sz.

Részletes arjegyzékeinket kívánatra megküldjük.
Újsághirdetés (Köztelek, 1899)

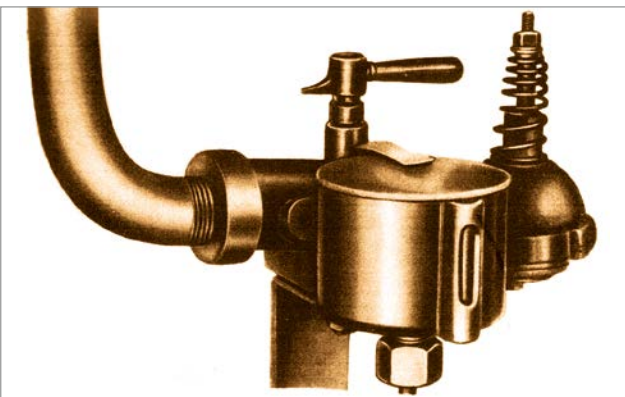

A 700 mm dobszélességű Ganz „Acél” cséplőgép (1929)

Bányi-Csonka-féle Ganz benzín-petróleum lokomobil (1896)

A világ első porlasztója (1893)

A JÓ GAZDA ÖRÖME:

ha a cséplésnél nincs szemvesztésé, ha teljesen tiszta, piacképes gabonát állít elő, ha a gép meghajtásához kevés üzem- és kenőanyag kell, ha cséplőgépe üzembiztos és hosszú élettartamú, ha a gép könnyen kezelhető!

EZÉRT CSÉPEL:

GANZ-DANUBIUS GYÁRTMÁNYÚ ACÉLKERETES VÉGIG GÖLYÖSCSAPÁGYAS CSÉPLŐGÉPPEL.

VEZÉRKÉPVISELET.

HAZAI GÉPKERESKEDELMI RÉSZVÉNYTARSASÁG
BUDAPEST V. VILMOS CSÁSZAR-ÚT 76.

HÖ. (Patai F. és. Budapest.)

Ganz prospektus (1929)

1879-ben az „Első Magyar Waggon-gyár Rt.”, majd 1911-ben a „Danubius Hajó- és Gépgyár Rt.” fuzionált a Ganz gyárral, és az anyavállalat ekkor vette fel a „Ganz és Társa Danubius Gép-, Waggon- és Hajógyár Rt.” nevet. A gyár vezérképviseletét 1944-ig a Budapesten székelő (V. Vilmos császár út 76.) „Hazai Gépkereskedelmi Részvénytársaság” látta el.

Nagy figyelmet keltettek Európa-szerete azok a gépkísérletek, amelyeket a Ganz gyár a Mechwart-féle gőz- és petróleumüzemre szerkesztett rotációs talajművelő gépekkel végzett 1893-tól 1899-ig. A Mechwart szántógépek jobb konstrukciónak bizonyultak, mint az addig ismert, főleg a 80-as évek táján kipróbált (Garret-, Proktor-, Darby-féle rotációs talajművelők.) Mindezek dacára azonban e gépek rendszeres gyártására a Ganz művekben nem került sor.

A Ganz gyárüzem tevékenysége a belső égésű motorok gyártása tekintetében is kiemelkedő jelentőségűnek bizonyult. Magyarországon először ebben a patinás gyár-

üzemben kezdődött – a motorok fejlesztésének világhírű úttörői – **Bányi Donát** (1859-1922) és **Csonka János** (1852-1939) szabadalma alapján a petróleum- és benzinüzemű motorok mellett a szívógáz-motorok gyártása. (A műszaki zsenipáros legnagyobb találmánya a porlasztó volt, amelyet 1893-ban alkottak.) Az úgynevezett „Ganz motor” üzembiztonságával és a külföldi masináknál kedvezőbb tüzelőanyag-fogyasztásával elévülhetetlen érdemeket szerzett a 20. század első évtizedében. A dízelmotorok gyártása 1901-ben kezdődött meg a Ganzban.

1905-ben a hazai gyárak közül a Ganz gyár volt az első egyike, amely megszerezte az angol gyártmányú Fowler gőzeke garnitúrák és a W. D. (Wendeler-Dohrn) típusú motorekék gyártási engedélyét. (Több példány ugyan elkészült a fent nevezett géptípusokból, de a sorozatgyártást az 1914-ben kitört első világháború nem tette lehetővé.)

A 20. század első felében a Ganz gyárüzem gyártmányprofilja évről évre bővült,

és szinte mindenfajta mezőgazdasági erő- és munkagépet, ipari szerelvényeket, berendezéseket, vasszerkezeteket, vasúti kocsikat gyártott. A különleges gyártmányok közé lehetett sorolni 1927-től a **Jendrassik György** (1898-1954) által tervezett a Ganz-Jendrassik-féle belső égésű motorokat, továbbá a Kandó-féle villanymotorokat és gázturbinákat, amelyek a gyár világsikerét tovább fokozták. (A híres feltaláló tekintélye a Ganz gyárban egyre növekedett, és 1942-ben a gyár vezérigazgatója lett.) A legendás vállalat a turbinagyártásban is óriási sikereket ért el bel és külföldön. A Ganz gyár kiváló termékeivel a hazai és nemzetközi kiállításokon száz esztendő alatt rendre átütő sikert aratott. (A mezőkövesdi Hajdu Ráfi János Mezőgazdasági Gépmúzeum gyűjteményében számos különböző évjáratú – Ganz gyárban készült – restaurált, belső égésű gépmatuzsálem tekinthető meg üzembiztos állapotban.)

Réz Gyula
muzeológus